

General review

UDC 06.01 / 05 / 930 (61+615+619) 497.1

Slobodan P. ĐORĐEVIĆ

Savez naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije, Beograd i
Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Srbije, Beograd

BILO JE TO PRE TRIDESET PET GODINA

U časopisu Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije "Acta historica medicinae pharmaciae veterinae" bio je objavljen 1963. godine sledeći tekst:

BILO JE TO PRE DESET GODINA*

Na inicijativu *Sekcije za povijest medicine Zbora liječnika Hrvatske*, održan je *Prvi sastanak istoričara medicine, farmacije i veterine Jugoslavije* u Zagrebu 25. i 26. oktobra 1954. godine, uz proslavu Osamdesetogodišnjice Zbora liječnika Hrvatske.

Na sastanku, kome su prisustvovali delegati, istoričari medicine, farmacije i veterine iz svih republika, izabran je *Inicijativan odbor* za osnivanje Saveznog odbora sekcija za istoriju medicine, farmacije i veterine Saveza lekarskih društava Jugoslavije, sa zadatkom da pripremi Osnivačku skupštinu, uz Drugi kongres lekara Srbije 9. i 10. oktobra 1955. godine u Niškoj Banji.

Savez lekarskih društava Jugoslavije nije prihvatio predlog o osnivanju ovakvog Saveznog odbora sekcija, zbog ostalih članova – nelekara, već je savetovao druge forme za postignuće istog cilja.

Kasnijim dogovorom između *Sekcije za povijest medicine Zbora liječnika Hrvatske*, *Sekcije za istoriju medicine i farmacije Srpskog lekarskog društva* i *Predsedništva Inicijativnog odbora*, promenjeni su datum i mesto održavanja, pa je odlučeno da se sastanak održi 27. i 28. oktobra 1955. godine u Beogradu uz Osmi kongres hirurga Jugoslavije.

Predsedništvo Inicijativnog odbora, imajući pred sobom primljene obaveze na prvom sastanku, kao i udaljenost mesta stanovanja pojedinih članova, pribeglo je predlogu da se osnuje *Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva*.

Osnivačka skupština održana je 27. oktobra 1955. godine u Beogradu, u prostorijama Srpskog lekarskog društva.

Na osnivačkoj skupštini bio je izabran sledeći

Upravni odbor:

Predsednik: Vladimir Stanojević /Beograd/,

Podpredsednici: Vladimir Bazala /Zagreb/, Hrvoje Tartalja /Zagreb/ i Relja Katić /Beograd/,

Sekretar: Vojislav Marjanović /Beograd/,

Blagajnik: Slobodan Đorđević /Beograd/,

Članovi: Ivan Pintar /Ljubljana/, Samuel Elazar /Sarajevo/, Mihailo Protić /Sarajevo/, Andrija Mirković /Novi Sad/, Franc Minašik /Maribor/ i Jovan Tucakov /Beograd/.

U *Nadzorni odbor* su izabrani: Andreja Delini /Beograd/, Jovan Gligorijević /Beograd/ i Milorad Dragić /Beograd/.

Za članove *Redakcionog odbora* su bili izabrani: Lazar Stanojević /Beograd/, Andreja Deak /Beograd/, Vladeta Simić /Beograd/, Jorjo Tadić /Beograd/, Hrvoje Tartalja /Zagreb/, Slobodan Đorđević /Beograd/, Andrija Mirković /Novi Sad/, Mihailo Protić /Sarajevo/, Ivan Pintar /Ljubljana/ i Jovan Tucakov /Beograd/.

* Napisao: Slobodan Đorđević.

Acta historica medicinae pharmaciae veterinae, Beograd, 1963, 4, 1-2, 214-215

Predsedništvu Saveza naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije i njegovom Sekretarijatu, kao i Izdavačkom savetu i Uređivačkom odboru časopisa, je veoma žao da se u 1990. god. pojavljuje samo jedna sveska, u obliku dvobroja. Iako smo na vreme podneli dokumente učestvujući u objavljenom konkursu, nismo od Zajednice republičkih i pokrajinskih samoupravnih interesnih zajednica za naučne delatnosti Jugoslavije dobili zamoljena subvencijska materijalna sredstva, a na ponovljenu molbu da nam se dodeli u celini tražena svota neophodna za troškove štampanja dve sveske u 1990. god., dobili smo negativan odgovor. Mi nikakvim drugim novcem ne raspolažemo, niti ga ma od koga možemo dobiti. Molimo naše pretplatnike, čitaoce i prijatelje da ovo naše neprilično pribegavanje izdavanju dvobroja časopisa ne pripisuju namerama nas kao izdavača. Podsećamo vas da svi funkcioneri Saveza i Uredništva svoje dužnosti obavljaju dobrovoljno i besplatno kao izborne funkcije, a da Savez niotkuda ne dobija nikakva sredstva za svoje funkcionisanje. Ni naši saradnici – pisci ne dobijaju nikakvu materijalnu naknadu za svoju saradnju u časopisu.

Istog dana je otpočeo i *Drugi sastanak istoričara medicine, farmacije i veterine Jugoslavije*, koji je trajao i 28. oktobra 1955. godine.

U vezi s ovim sastancima, sav materijal je objavljen u *Knjizi I Biblioteke Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva*, u kome su i zapisnici i pročitani radovi.

U svesci 1 – 2 našeg časopisa 1980. god. objavljen je sledeći napis:

DVADESET GODINA OD OSNIVANJA ČASOPISA

ACTA HISTORICA MEDICINAE PHARMACIAE VETERINAE*

Mislim da je momenat, kada se pojavljuju nove sveske našeg časopisa u *dvadesetj godini izlaženja*, da se kratko osvrnem na vreme njegovog osnivanja.

Potreba da se štampaju radovi nastali kao istraživanje u oblasti istorije medicine, javila se u nas davno, i ukoliko se broj radnika na ovom polju povećavao, ona je rasla. Pogotovu, kada se, osnivanjem Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva 27. X 1955. godine oko njega okupilo preko 130 naših uglednih radnika iz ove tri osnovne grane zdravstvene delatnosti i kulture.

Tada je bio obrazovan Redakcioni odbor, čiji je delokrug rada trebalo da bude pisana reč u oblasti Društvenog interesovanja i delovanja, u prvom redu zbornici radova sa održanih naučnih sastanaka, a zatim publikacije tipa monografija.

Još se tada nije bila jasno formirala misao o eventualnom pokretanju jednog časopisa, koji bi omogućio štampanje radova iz oblasti istorije medicine, farmacije, veterinarske medicine i drugih bliskih naučnih disciplina.

Kako sam od prvog dana, kao jedan od osnivača, veoma aktivno učestvovao u radu Društva, pa bio izabran i za njegovog generalnog sekretara, znao sam da s obzirom na skromne materijalne mogućnosti kojima smo raspolagali, nismo tada mogli da mislimo na izdavanje našeg časopisa, iako je Upravni odbor Društva lagano razvijao i proširivao društvenu delatnost u raznim pravcima.

Imajući u to vreme iskustvo u redigovanju knjiga i zbornika radova, a još više u uređivanju časopisa (u to vreme sam bio urednik časopisa "Nauka i priroda", "Srpski arhiv za celokupno lekarstvo", i dr.), i imajući dobre odnose sa grafičkom industrijom, a svestan i velike potrebe da se rezultati aktivnosti članova Društva redovno objavljuju, ja sam permanentno delovao u Upravnom odboru Društva da se pronađu materijalne mogućnosti za pokretanje našeg časopisa. U ovome sam imao posebno razumevanje i podršku od strane predsednika Društva prof. dr Vase Butozana, i podpredsednika prof. dr Andreje Delinija, koji su ideju ne samo prihvatili i podržali, već i obezbedili od Saveznog saveta za naučni rad materijalne mogućnosti za pokrivanje troškova štampanja.

Na sednici Upravnog odbora Društva održanoj 15. X 1960. godine prilikom Petog naučnog sastanka u Sarajevu, saslušan je i moj predlog prema kome su bili sazreli svi uslovi da se pokrene naš časopis, posebno pošto su bila obezbeđena materijalna sredstva. Posle diskusije, predlog je usvojen, a časopisu smo dali ime "Acta historica medicinae pharmaciae veterinae".

Izabran je i prvi Uređivački odbor. Ja sam bio izabran za urednika, a predsednik Društva prof. dr Vasa Butozan je dobio funkciju glavnog i odgovornog urednika.

Uredništvo časopisa je bilo smešteno u prostorijama Društva, u zgradi i prostorijama Više medicinske škole u Beogradu u Deligradskoj ulici br. 31.** Tehnički sekretar bila je Radmila Nikolić, novinar. Lektori za naš jezik su bili Veljka Marković i Olga Nedeljković. Lektori za strane jezike su bili doc. dr Milorad Manok, prof. Georgije Orlov, asist. dr Ljubica Antula, dr Dušan Dimitrijević i Stanislava Belić.

Od naših najuglednijih i najaktivnijih članova dobio sam dovoljan broj radova. Radove smo rasporedili, pregledali su ih jezički lektori za naš jezik, sadržaje su preveli lektori za strane jezike, pa je, zatim, materijal bio tehnički pripremljen za štampanje.

Slikar i grafički dizajner Dida Demajo, iz Ateljea umetničke opreme našeg najvećeg štamparskog preduzeća Beogradskog grafičkog zavoda, nam je nacrtao slova za prvu stranu korica i za prvu stranu časopisa, a isti Zavod je časopis i štampao (Beograd, Bulevar Vojvode Mišića br. 17).

Brigu o tehničkoj strani posla, tehničkim rešenjima, i prelomu, vodio sam ja.

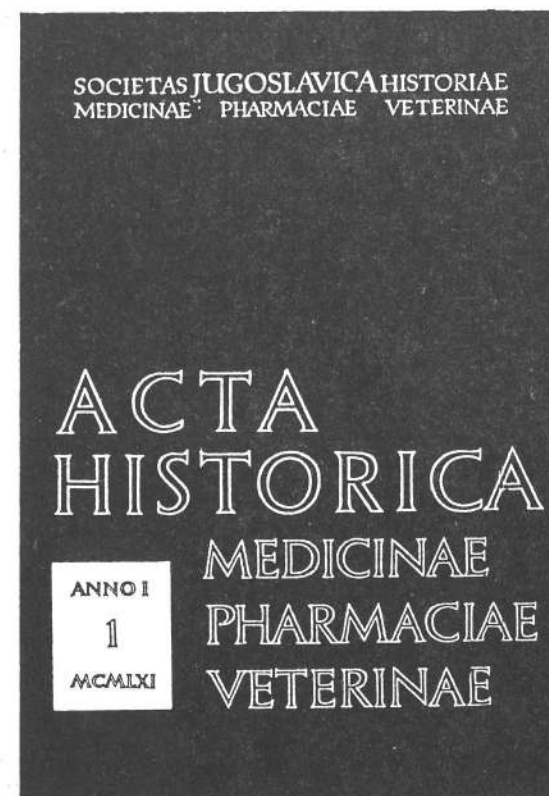
Prvu svesku časopisa (1961, 1, 1, 1 – 192) smo imali 1961. godine.

Bio je to jedan lep društveni uspeh.

*Napisao: Slobodan Đorđević.

Acta historica medicinae pharmaciae veterinae, Beograd, 1980, 20, 1 – 2, 223 – 228.

** Društvo i Uređivački odbor časopisa su uživali gostoprimstvo Više medicinske škole, čiji je direktor bio prof. dr Andreja Delini, podpredsednik Društva.

Slika br. 1. Izgled korice prve sveske

U kratkom uvodu smo objavili:

ACTA HISTORICA MEDICINAE PHARMACIAE VETERINAE*

Rad na proučavanju istorije medicine, farmacije i veterinarstva naroda Jugoslavije treba da ide naporedo sa naučnoistraživačkim radom u drugim oblastima i ne sme da ostane svojina jednog zatvorenog kruga.

Kultura jednog naroda ne ceni se samo po spomenicima u mramoru, književnim i umetničkim delima, pisanim i nepisanim zakonima, odnosima i običajima, velelepni gradovina i primenama tehničkih dostignuća, već, može biti još i više, po brizi za narodno zdravlje, socijalnim i zdravstvenim institucijama.

Istorija zdravstvene kulture naroda Jugoslavije dokazuje nepobitno da je ovaj deo Balkanskog poluostrva, koji se u svetu smatrao jednim od najzadnjih krajeva Evrope, u kulturnom pogledu, u najširem smislu ove reči, išao, ako ne ispred, a ono svakako ukorak sa opštim razvojem kulture u svetu.

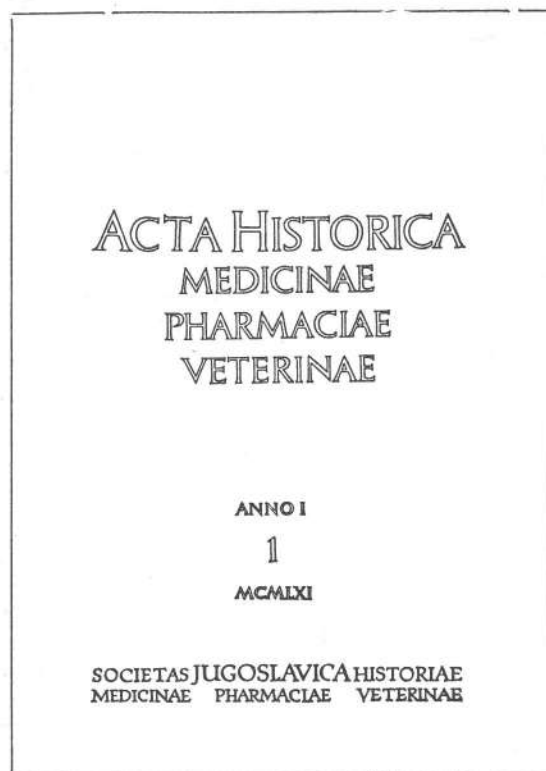
Acta historica medicinae pharmaciae veterinae treba da popuni prazninu koja se oseća u naučnoj literaturi i da neiscrpu riznicu skupocenih dragulja istorijskog razvoja medicine, farmacije i veterinarstva jugoslovenskih naroda iznese na svetlost dana i prostre je pred najširu javnost.

Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, koje je okupilo skoro sve aktivne istoriografe medicinskih i prirodnih nauka u Jugoslaviji, pristupajući izdavanju svog časopisa, trudiće se da *Acta historica medicinae pharmaciae veterinae* odgovore časno zadatku koji stoji pred ovim Društvom.

U istoj svesci tadašnji podpredsednik prof. dr Andreja Delini je napisao, posle objašnjenja da su za rad Društva obezbeđena materijalna sredstva, o zadacima Društva i njegovoj aktivnosti:

*Napisao: Slobodan Đorđević.

Acta historica medicinae pharmaciae veterinae, Beograd, 1961, 1, 1, 5

Slika br. 2. Treća strana prve sveske časopisa

SOCIETAS IUGOSLAVICA

HISTORIAE MEDICINAE PHARMACIAE VETERINAE*

Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva osnovano je 27. oktobra 1955. godine.

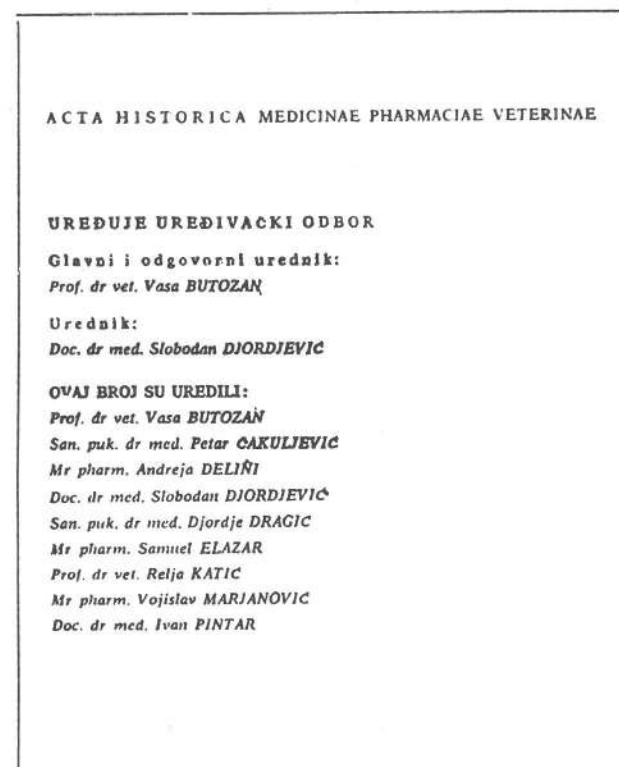
Proučavanje prošlosti i istorijskog razvoja medicine, farmacije i veterinarstva je naučno-istraživački rad, koji – kao i svaki istraživački rad, u bilo kojoj oblasti – zahteva od onih koji se njime bave mnogo oduševljenja, strpljenja i, prvenstveno, vremena. Zato su proteklih šest godina i suviše kratak period da bi se moglo govoriti o rezultatima i izreći sud o tome, da li je jedna ovako mlada društvena institucija, kakva je Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, opravdala razloge za svoje osnivanje. Zato je i danas još moguće osvrnuti se samo na zadatke koji pred njim stoje.

Organizaciono učvršćenje Društva zahtevalo je, pre svega, obezbeđenje potrebnih sredstava. Ocenjujući značaj doprinosa koji ovo Društvo može da da zajednici, zdravstvenoj službi, opštoj istoriji, kao i upoznavanju bogate kulturne prošlosti naroda Jugoslavije – Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije i Savezni savet za naučni rad FNRJ pružili su mu svoju moralnu i materijalnu podršku i time omogućili da se Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva razvija i radi na ostvarenju svojih ciljeva.

Prvi i neposredni zadatak bio je okupljanje svih jugoslovenskih istoriografa medicinskih i prirodnih nauka. Iako danas ima preko 130 članova, izvestan broj istoriografa nije još uvek aktivno uključen u rad Društva.

*Napisao: Andreja Delini.

Acta historica medicinæ pharmaciae veterinae, Beograd, 1961, 1, 1, 7

Slika br. 3. Uredivački odbor prve sveske časopisa

U proteklom periodu, jedan od osnovnih vidova aktivnosti Društva bili su naučni sastanci, koji se – s obzirom na značaj koji im se pridaje – održavaju uvek u drugom mestu. Do sada je održano šest takvih sastanaka, na kojima je saopšteno 129 radova. Svi ovi radovi objavljeni su u posebnim zbornicima, kao izdanja biblioteke Društva, i predstavljaju prvu fazu publicističke delatnosti Društva. Treba istaći da ovi naučni sastanci predstavljaju, u stvari, katedru Društva za istoriju medicinskih i prirodnih nauka.

Evidencija, obrada i sistematizacija istorijske građe jedan su od ozbiljnih zadataka kojima Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva treba da posveti posebnu pažnju. Ovo utoliko pre što Jugoslavija poseduje čitavo jedno arhivsko bogatstvo do sada nedovoljno iskorišćeno. Međutim, Društvo zasad nije u stanju da temeljno pristupi ovom zadatku.

Isto tako, rad na bibliografiji istorije medicine, farmacije i veterinarstva, kao i na sistematskom proučavanju istorijskog razvoja medicinske terminologije, spadaju u okvir delatnosti ovog Društva.

Smatrajući da je za razumevanje, usvajanje i primenu medicinskih i prirodnih nauka neophodno proučavanje istorije medicine, farmacije i veterinarstva, Društvo ulaže svoje napore da se ostvari zamisao o uvođenju obavezne nastave istorije na svim medicinskim, farmaceutskim i veterinarskim fakultetima u zemlji.

Aktivnost na međunarodnom polju ostvaruje se aktivnim učešćem članova na međunarodnim kongresima za istoriju medicinskih i prirodnih nauka, kao i učlanjenjem Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva u odgovarajuća međunarodna društva.

Društvo usmerava svoju organizaciju da u toku narednih godina radi na izvršenju svih ovih zadataka, vodeći pri tom računa o snagama, sredstvima i vremenu koje je potrebno uložiti za njihovo ostvarenje.

S A D R Ž A J		
Andreja DELINI	13	Societas iugoslavica historiae medicinae pharmaciae veterinae
Vladimir BAZALA	17	Prolegomenon historiji zdravstvene kulture Jugoslavije
Djordje DRAGIĆ	46	Osvrt na rad sanitetske službe u toku narodno-oslobodilačkog rata
Vladimir STANOJEVIĆ	55	Prilog za istoriju srpske vojne bolnice na ostrvu Vidu
Relja KATIĆ	65	Preventivna medicina kod Srba do XVIII veka
Djuro ORLIĆ	89	Komentar dubrovačkih vijesti o epidemijama u Bosni i Hercegovini u XVII vijeku
Vinka VELNIĆ	103	Jedan dosada nepoznat izvor o medicinsko-farmaceutskoj prošlosti Splita
Risto KOVIJANIĆ	109	Lekovi i posudje kotorske apoteke iz 1632. god.
Ivan PINTAR	122	Dr Ivan Fran Kovač (Kovazh) — Faber Pressensia
Kruno PRIJATELJ	133	Dubrovački barokni slikar Benko Staj i okulsika
Vojislav MARIANOVIĆ	136	Osnivanje prve apoteke u Jagodini 1852. godine
Aleksandar ARNAUTOVIĆ	154	Naš medicinski jezik
Jovan TUČAKOV	163	»Lekovito bilje« od dr Save Petrovića
Mladen BOSNIAK i Hrvoje TARTALJA	170	Značajan alchemijski rukopis: Manuale Chymico-Sympatheticum
Relja KATIĆ	182	Na kome se mestu nalazila Dečanska bolnica

Slika br. 4. Sadržaj prve sveske časopisa

Međutim, kako je okupljanje naučnih radnika oko Društva bilo uglavnom izvršeno, iako su redovno održavani naučni sastanci, i radovi sa njih objavljeni u zbornicima, s obzirom na proširene zadatke članovi nisu imali dovoljno prostora da objave svoje rezultate istraživanja i proučavanja u okviru i mogućnostima društvene publicističke delatnosti. Stvaranje i redovno izdavanje časopisa postalo je društveni imperativ. I zato je časopis formiran, i počeo je redovno da izlazi.

Prof. dr Delini završava svoj tekst radujući se pojavi časopisa:

Acta historica medicinae pharmaciae veterinae, časopis Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, predstavljaju jedan od prvih i – raduje nas što to možemo da konstatujemo – ostvarenih zadataka, koje je Društvo sebi postavilo još prilikom svog osnivanja.

Naravno da smo se pojavi prve sveske časopisa radovali svi mi u Uredivačkom odboru, posebno ja kao prvi urednik, a i svi članovi Društva.

Veliki korak napred, kako u organizacijskom smislu, tako i prema pravcu kojim je Društvo krenulo dalje u svom radu, donela je 1962. godina.

Na Trećoj redovnoj godišnjoj skupštini Društva održanoj 14. XII 1962. godine u Sarajevu, Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, preraslo je u *Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije*. Istini za volju, tada ja lično, iako sam kao generalni sekretar bio jedan od tvoraca teksta novog Statuta, a kasnije i svih drugih važnih društvenih pravilnika o radu, nisam bio sasvim zadovoljan, jer nije bio usvojen moj predlog da Društvo dobije naziv *Akademija za izučavanje zdravstvene kulture Jugoslavije*.

Od ovog zitačajnog momenta su, uz uspon Društva, rasli i kvaliteti radova, i značaj i vrednost

časopisa "Acta historica medicinae pharmaciae veterinae".

U svesci 1963, 3, 1-2, 175-182 objavljen je "Statut Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije", a u svesci 1964, 4, 1-2, 205-214 "Pravilnik o izboru članova" i drugi značajni pravilnici o regulisanju rada Društva i časopisa.

Prof. dr Hrvoje Tartalja je napisao prigodan napis u "Jubilarnom zborniku radova" 1965, str. 7-13, povodom proslave desetogodišnjice postojanja i rada Društva. U istom Zborniku (str. 104-134) Jelena Vasiljević objavljuje bibliografiju radova objavljenih u svim publikacijama Društva, pa i u *Acta historica medicinae pharmaciae veterinae*.

Prof. dr Vladimir Grujić je objavio takođe bibliografiju Društva u "Godišnjaku grada Beograda", 1968, XI-XII, 523-534.

U svesci 1970, 10, 1, 173-174 doc. dr Dragoljub Živojinović je zabeležio desetogodišnjicu od osnivanja časopisa.

Doc. dr Srebrica Knežević je u svesci 1971, 11, 1-2, 207-215 (i u časopisu "Arhiv za istoriju zdravstvene kulture Srbije" 1971, 1, 1, 77-87) detaljno uradila analizu problema zdravstvene kulture koji su bili u časopisu objavljeni za prethodnih deset godina izlaženja.

Pregled "Dvadeset godina postojanja i rada Naučnog društva za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije" napisala je prof. dr Vera Gavrilović u svesci "Acta historica medicinae stomatologiae pharmaciae veterinae" 1976, 16, 1, 5-39, u kome se osvrnula i na časopis.*

Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije prilikom ponovne reorganizacije (dirigovana decentralizacija). 8. XI 1977. god. postalo je Savez naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije.

Slobodan P. DJORDJEVIĆ

Association des sociétés scientifiques pour l'histoire de la culture de santé Yougoslave, Beograd et Société scientifique d'histoire de la culture de santé de Serbie, Beograd

CA ÉTÉ AVANT TRENTÉCINQ ANS

Les mots-clés: Société (scientifique d'histoire de la culture de santé Yougoslave); Revue (pour l'histoire de la culture de santé Yougoslave)

D'après les travaux publiés, la *Société Yougoslave d'histoire de la médecine, pharmacie et médecine vétérinaire*, plus tard la *Société scientifique d'histoire de la culture de santé de Yougoslavie*, aujourd'hui l'*Association des sociétés scientifiques pour l'histoire de la culture de santé Yougoslave*, a été fondé avant trentecinq ans le 27. X 1955.

Le 15. X 1960. a été créé la revue de l'*Association Acta historiae medicinae stomatologiae pharmaciae medicinae veterinae*.

(Rad je primljen u Uredništvu 24. IV 1990. god.)

*Prof. dr Vera Gavrilović i prof. dr Dragoljub Živojinović u svesci 1980, 20, 1-2, 245-251 našeg časopisa objavili su napis "Dvadeset pet godina postojanja i rada Saveza naučnih društava za istoriju zdravstvene kulture Jugoslavije".